

СТРЕЛЬЦОВ Є. Л.,

доктор юридичних наук,
доктор теології, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України,
завідувач лабораторії «Інновації
у сфері кримінальної юстиції»
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.2/.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.70>

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ: ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ НОВИХ КАТЕГОРІЙ

Складні соціальні проблеми, які сьогодні існують в Україні, потребують трансформації правової системи в цілому та кожної галузі права, зокрема, кримінального, в зв'язку з тим, що його зміст, принципи, джерела та інститути прямо залежать від загально-правових підходів і традицій, які панують у цій системі. Це стосується багатьох значних проблем кримінального права, які поодинокі та спільно пов'язані з інститутами Загальної та Особливої частин. Одна з основних – визначення об'єкта кримінально-правової охорони, що предметно зумовлюється корекцією або навіть перетвореннями видів та сутності суспільних відносин, що, в свою чергу, потребує обов'язкового «відображення» у положеннях кримінального права. Такі процеси повинні сприяти розвитку теорії кримінального права, удосконаленню кримінального законодавства, точності правозастосування. В цій статті робиться спроба дослідити таку трансформацію на прикладі особи як об'єкта кримінально-правової охорони. З цієї метою особу, її сутність як соціального феномена визначено як сукупність двох характеристик, які їй притаманні. Одна – свідчить про те, що особа є найвищою соціальною цінністю у державі та суспільстві; інша – підкреслює, що особа має «від» держави та/або «здобула» сама низку важливих соціальних благ, які сприяють (повинні сприяти) її самореалізації (в індивідуальному плані) та загальній реалізації (у суспільному житті). Саме така сукупність цих складових – найвища соціальна цінність, яка має низку важливих соціальних благ – дає змогу до певної трансформації у нашому розумінні особи, що дозволяє внести відповідні уточнення у правове закріплення, в тому числі у кримінально-правовій матерії, у визначення особи як комплексного об'єкта кримінально-правової охорони. Таке визначення свідчить (буде свідчити) про впорядкованість та взаємозв'язок елементів (цінність та блага), які знаходяться в основі такого визначення. Це, в свою чергу, дозволяє стверджувати, що особа, саме як такий комплексний об'єкт, «існує» (у тих чи інших проявах) у всіх розділах Особливої частини чинного Кримінального кодексу, що, доречі, підкреслює наявність відомого філософського принципу єдності у різноманітті.

Розуміння цього дає змогу ввести, поруч з комплексним об'єктом, нові категорії об'єктів кримінально-правової охорони, які будуть складовими цього загального об'єкта та будуть цілісніше охоплювати «усю» особу як «об'єднуючий» об'єкт кримінально-правової охорони та, водночас, підкреслювати наявність його «частин» у кожному розділі Особливої частини. Це так звані: прямий, непрямий та опосередкований об'єкти як складові загального

комплексного об'єкту кримінально-правової охорони особи. Такий підхід дозволить, оцінюючи це з більш узагальненої перспективи, ефективніше реагувати на зміни в суспільному розвитку, точніше забезпечувати суспільно-правову охорону нових соціальних цінностей та благ, ще якісніше здійснювати правове регулювання та охорону суспільного життя особи.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне правопорушення, кримінально-протиправне посягання, об'єкт кримінально-правової охорони, особа як сукупність цінностей та благ, кримінально-правова охорона особи, категорії об'єктів кримінально-правової охорони, комплексний, прямий, непрямий, опосередкований об'єкти кримінально-правової охорони.

Streltsov Ye. L. Object of the criminal legal protection: to the issue on defining new categories

Complex social problems existing in Ukraine today require transformation of the legal system both as a whole and of each separate branch of law, in particular criminal law, due to the fact that its content, principles, sources and institutions directly depend on general legal approaches and traditions prevailing in this system. This concerns many significant issues of criminal law, which individually and jointly are connected with the institutions of the General and Special Parts. One of the main ones is, in particular, a definition of the object of criminal-legal protection, which is specifically conditioned by correction or even transformation of types and essence of social relations, which, in turn, requires mandatory reflection in the provisions of criminal law. Such processes should contribute to the development of the theory of criminal law, improvement of criminal legislation, accuracy of law enforcement.

The article attempts to study this transformation using the example of an individual as an object of criminal-legal protection. For this purpose, a person, its essence as a social phenomenon is defined as a set of two characteristics that are inherent in it. One of them indicates that the person is the highest social value in the state and society; the other one emphasizes that the state “provides” a person with a number of important social benefits and/or a person independently acquires them that contribute (should contribute) to his/her self-realization (individually) and general realization (in public life). It is this combination – the highest social value, which has a number of important social benefits – that allows bringing about a certain transformation in our understanding of the individual, which in turn allows clarifying the enshrinement of the definition of the individual as a complex object of criminal law protection in law, including criminal law. Such a definition testifies (will testify) to the orderliness and interconnection of the elements (value and benefits), which serve as the basis for the definition. This, in turn, allows asserting that the individual, precisely as such a complex object, “is introduced” (in one form or another) in all sections of the Special Part of the current Criminal Code, which, furthermore, confirms a well-known philosophical principle of unity in diversity.

Understanding the above allows us introducing new categories of objects of criminal-legal protection, along with the complex object, as components of the general object, which will more comprehensively cover the “whole” person as a “unifying” object of criminal-legal protection and at the same time emphasize the presence of its “parts” in each section. These are the so-called: direct, indirect and unintended objects as components of the general complex object of criminal-legal protection of the individual. Such an approach will allow, in general terms, responding more effectively the changes in social development, more accurately ensuring the social-legal protection of new social values and benefits, and even more efficiently implementing legal regulation and protection of the individual's social life

Key words: *criminal law, criminal offense, criminal-unlawful encroachment, object of criminal-legal protection, person as a set of values and benefits, criminal-legal protection of the individual, categories of objects of criminal-legal protection; complex, direct, indirect, unintended objects of crime.*

Вступ. В останні часи світова спільнота та кожна держава переживають непрості часи свого розвитку, які, поруч з об'єктивними складнощами, додатково погіршуються низкою значних негативних обставин, зокрема, масовими інфекційними захворюваннями, збройними конфліктами, значними порушеннями в роботі енергосистем, з усіма зрозумілими наслідками таких потрясінь. Тому для покращення такого становища потрібно звернути увагу на два важливі положення. По-перше, необхідно виділити сфери та напрямки у функціонуванні держави, які потребують першочергової уваги. По-друге, заслуговує спеціальної уваги право у загальному розумінні, а точніше – саме правова система, яка повинна стати, умовно кажучи, «компасом», базою, «інструментом» у реалізації запланованого.

У зв'язку з цим у якості основної сфери, де вищевказані положення повинні мати свою реалізацію, є особа як соціальний феномен, як явище, яке виступає (повинно виступати) об'єктом спостереження, дослідження тощо. Необхідність та певною мірою складність такої реалізації пов'язані з тим, що особа має не тільки суто індивідуальні, так би мовити, «внутрішні» ознаки, завдяки яким вона існує. Її «зовнішня» соціалізація пов'язана з тим, що її існування, розвиток і функціонування неможливі без «взаємодії» з соціальними процесами, структурами, об'єктами та суб'єктами, які її «оточують», враховуючи також і те, що і сама особа є учасником і «творцем» соціальних процесів та подій. Це підкреслює, що особа – не «пасивний» учасник, вона відіграє і повинна буде відігравати ключову роль (ролі) у післявоєнному відновленні України. Саме особа, її активність, готовність до змін та здатність рухатися до наміченої мети багато в чому є запорукою успішного подолання Україною існуючих складнощів. Безумовно, дослідження загальних проблем особи у правовому полі – велика складна проблема, яка потребує окремої уваги. Окремі аспекти цього будуть у розумній стислості проаналізовані у цій публікації.

Постановка завдання. Метою статті є аргументування введення нових категорій об'єктів кримінально-правової охорони.

Результати дослідження. Правова система, в своєму загальному розумінні, – це уся сукупність юридичних засобів (явищ), за допомогою яких здійснюється регулятивно-організаційний і стабілізаційний вплив держави на суспільні відносини та процеси. Ця система – комплексна, інтеграційна категорія, що відображає всю правову дійсність, яка розглядається у статичному й динамічному аспектах. Статичний аспект правової системи утворюють: а) юридичні норми, правові інститути та правові принципи (нормативна сторона правової системи); б) правотворчі, правозастосовні і правоохоронні органи та організації (організаційна сторона правової системи); в) правові погляди, ідеї, концепції (ідеологічна сторона правової системи). Динамічний аспект правової системи утворює правотворча, правозастосовна та правоохоронна діяльність компетентних суб'єктів [1]. Складні проблеми функціонування правової системи відображені у дослідженнях В. В. Дудченко, О. В. Зайчука, М. І. Козюбри, О. М. Оніщенко, О. В. Петришина, П. С. Рабіновича В.М. Селіванова та ін. Сучасне функціонування правової системи потребує, щоб ця система, поруч з традиційними ознаками, набувала додаткової «спроможності» у правовому забезпеченні соціального «поєднання», економічного відновлення, євроінтеграційного поступу тощо. Це повинно проявлятися у якісному правовому супроводженні відбудови таких процесів (правова база для післявоєнного розвитку), забезпеченні їх правової визначеності (стабільність та прогнозованість правового розвитку), інституційному оновленню системи правосуддя (в першу чергу, для підвищення його ефективності та довіри суспільства) та ін.

Центральним елементом у правовій системі будь якої розвинутої держави, в тому числі й України, є особа, бо саме для забезпечення реалізації можливостей особи, забезпечення її

прав, захисту її свобод і законних інтересів функціонує держава та правова система. Тому, незважаючи на певну «незалежність», яку має особа та правова система, вони «пов'язані» (повинні бути «пов'язаними») між собою за низкою суттєвих ознак. Так, традиційно це пов'язано з визначенням прав та свобод особи та їх охороною [2, с. 16-41]. Це, набуває (повинно набувати) свою реалізацію через правові механізми, наприклад, через правове самоствердження, яке багато в чому здійснюється саме через правові механізми (наприклад, участь у виборах); формування правосвідомості; соціальну інтеграцію (наприклад, реінтеграцію ветеранів, ресоціалізацію засуджених) тощо. Окремо потрібно вказати на відповідальність особи перед законом, коли вона не лише користується правами, а й несе юридичну, у тому числі й кримінальну відповідальність за вчинення протиправних діянь. Розуміння такого «взаємозв'язку» є завжди важливим, а в умовах післявоєнного розвитку його можна назвати критично важливим для подальшого розвитку особи, побудови правової держави та демократичного суспільства.

Спеціальної уваги саме в післявоєнному розвитку України потребує кримінальне право, у тому числі й у плані його «взаємовідносин» з особою, зокрема у напрямку її кримінально-правової охорони. Це природньо витікає з того, що таке післявоєнне кримінальне право повинно забезпечувати у правовій площині триєдине завдання: охорону особи (людської спільноти), відновлення суспільного порядку, безпеку суспільства і держави.

Звертаючи основну увагу на необхідність спеціального дослідження проблем кримінально-правової охорони особи, розуміючи важливість цього аналізу, потрібно зазначити, що правове забезпечення фізичної, політичної, моральної, соціальної, економічної та іншої її «недоторканності» вимагає системної діяльності держави. Тому починати таку діяльність, забезпечувати її необхідний рівень потрібно з визначення особи як об'єкта кримінально-правової охорони.

В загальному визначенні таким об'єктом виступають поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність найбільш важливі суспільні відносини, яким кримінальним правопорушенням (раніше – злочином) вчиняється або може бути вчинена шкода [3, с. 48-50]. Категорія «суспільні відносини», якою охоплюються відносини між людьми, що існують в суспільстві, наголошував В. Я. Тацій, виступають таким об'єктом [4, с. 126-143]. Таке визначення, залишаючись в цілому домінуючим, водночас в останні роки обговорюється щодо його розвитку, удосконалення та реформування, в тому числі, і принципового. Не занурюючись детально в цю дискусію, зазначимо, що всі такі визначення можна систематизувати на кілька груп, згідно з якими об'єктами кримінально-правової охорони вважати: суспільні відносини, цінності, блага, основи правопорядку та ін. Доречи, в проекті нового Кримінального кодексу, розробленого Робочою групою Комісії з правової реформи при Президентові України, об'єктом складу кримінального правопорушення¹ виступає соціальна цінність, якій завдається шкода відповідним правопорушенням [5, с. 87-88]. Взагалі ці наукові позиції відображені у публікаціях: П. П. Андрушка, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, С. Б. Гавриша, Н. О. Гурової, А.А. Музики, М.І. Панова, Ю.А. Пономаренка, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, Є. В. Фесенка, І. І. Чугунікова та ін. У будь якому разі, постулат про те, що саме об'єкт – це те, що потрібно «захищати», є, по суті, основою кримінально-правової охорони. Саме об'єкт дає основне змістовне визначення суспільної небезпеки

¹ Існує певна дискусія щодо визначення та співвідношення понять: «об'єкт кримінально-правової охорони», «об'єкт кримінального правопорушення», «об'єкт складу кримінального правопорушення», «об'єкт кримінально-правового посягання». Див, наприклад: Андрушко П.П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. 2011. № 12. С. 3-10; Павленко Т.А. Об'єкт злочину в доктрині кримінального права. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3 (83). С. 92–102. До цього потрібно додати, що обговорюється і визначення основних засад, які застосовує кримінальне право, реалізуючи свою охоронну функцію. Див, наприклад: Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона: проблема визначення понять. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2015. Випуск 30. Том 2. С. 107-110.

кримінально-протиправного посягання. Він також відіграє основну роль і при кваліфікації кримінально-протиправних посягань, тому що, встановивши ознаки інших елементів складу кримінального правопорушення, ми, «сумуючи» їх, визначаємо об'єкт, який і «створює» остаточною «формулу» кваліфікації. Об'єкт відіграє важливу роль в диференціації кримінально-протиправних посягань та ін. [6, с. 99-109].

Отже, розуміючи об'єкт як, по суті, основу встановлення і наявності існування кримінальної відповідальності та оцінюючи ті значні зміни, які відбуваються в суспільному житті на цьому етапі нашого розвитку, звернення до нього у плані наукового дослідження залишається необхідним. Доцільність цього підкреслюється також виникненням нових значних загроз, які потребують суспільно-правового регулювання, в тому числі і охорони від них; змінами, у зв'язку з цим, у змісті і напрямках конкретних суспільних цінностей та благ, які потребують такої охорони; інтеграцією міжнародних стандартів у національне право щодо охорони соціальних цінностей, яке відбувається через імплементацію міжнародних угод та конвенцій. Принаймні, існує низка об'єктивних підстав для звернення до аналізу змістовного наповнення об'єкту кримінально-правової охорони. Таким об'єктом у цій публікації, враховуючи попередню аргументацію, буде виступати особа.

Почнемо з більш детального аналізу особи, використовуючи при цьому певною мірою інтегральний підхід, що, зі свого боку, дозволить синтезувати (поєднати) різні аспекти, які характеризують особу. Розгорнути це доречно з врахуванням основ антропоцентризму, в основі якого лежить визнання людини найвищою цінністю. У кримінальному праві основи такого світогляду набувають реалізації у багатьох його основних положеннях, але центральною залишається саме цінність особи, що робить пріоритетом охорону її життя, здоров'я, честі, гідності тощо. Тому гуманне і справедливе кримінальне право, як би ми не ставилися до такого визначення, повинно, передусім, проявлятися у первісному визнанні благ та інтересів особи як того, що потрібно охороняти.

Розуміння цього потребує у сучасних умовах уточнення низки традиційних положень кримінального права. І починати це необхідно саме з особи як цілісного, відокремленого, одного з основних об'єктів кримінально-правової охорони. Причому, у якості об'єкта кримінально-правової охорони, і це необхідно підкреслити: потрібно розглядати не окремі якості, характеристики, ознаки особи, що, в свою чергу, знаходить своє вираження «тільки» у відокремлених виразах цього у вигляді кримінально-правових норм, статей, у їх офіційних групах та/або у їх кластерах². Особу, від самого початку, потрібно сприймати як комплексний, системоутворювальний об'єкт кримінально-правової охорони. Комплексність об'єкта кримінально-правової охорони особи саме у такому визначенні (розумінні) підкреслюється двома основними характеристиками цієї «персони» у соціальному вимірі. Одна – визначає особу як найвищу соціальну цінність у державі та суспільстві; інша – підкреслює, що особа має (наділена державою) та/або «здобула» сама низку важливих соціальних благ, які сприяють (повинні сприяти) її самореалізації (в індивідуальному плані) та загальній реалізації (у суспільному житті). Саме така сукупність – *найвища соціальна цінність, яка має низку важливих соціальних благ* – дає змогу до певних змін у нашому розумінні особи, що, в свою чергу, дозволяє внести відповідні уточнення у правове визначення та закріплення цієї сукупності ознак та характеристик, в тому числі у кримінально-правовій матерії, в першу чергу, у визначення особи як об'єкта кримінально-правової охорони. Використання саме такого

²Останнім часом все частіше використовується поняття «кластер» саме у вигляді поняття, яке використовується не для завжди формального виділення груп правових норм, які мають спільну ознаку (ознаки). **Кластер** дає змогу для групування правових норм не стільки за формальною, скільки за **змістовною та/або функціональною спільністю**. Саме тому кластер – це, скоріше, аналітичний (дослідницький) критерій систематизації правових норм. В кримінальному праві це дозволяє систематизувати кримінально-правові норми (статті) за змістом; за тенденціями та динамікою; за порівнянням підходів до визначення різних видів кримінальних правопорушень. Див. детальніше, наприклад: Терсіна О. Кластерна революція в Україні. *Юридична газета Online*. 4 жовтня 2016. № 40. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/klaster-na-revoluciya-v-ukrayini.html>

підходу до розуміння особи з кримінально-правових позицій дає змогу стверджувати, що особу потрібно вважати по суті національним надбанням, і саме в такому розумінні вона повинна відігравати ту значну суспільну роль, що підкреслює її суспільну значимість та потребує обов'язкового правового регулювання, в тому числі і комплексної кримінально-правової охорони у разі вчинення найбільш суспільно небезпечних посягань проти її загальної соціальної цінності та її життя, здоров'я, прав, інтересів, інших її основних соціальних благ.

Це дає змогу звернути увагу на можливість (необхідність) змінити (уточнити) традиційне сприйняття (визначення) особи як об'єкта кримінально-правової охорони та запропонувати інший підхід до цього. Така «переорієнтація» правового регулювання та охорони з, умовно кажучи, абстрактних, «часткових» суспільних інтересів на «конкретну особу» як на центральну соціальну цінність, дає змогу звернути увагу на можливість внесення змістовних змін до окремих концептуальних положень кримінального права, які повинні передбачати пріоритетну, більш точну охорону особи як базової і незамінної соціальної цінності. Така трансформація передбачає (повинна передбачати) певний «зсув» в визначенні положень кримінального права, залишаючи, безумовно, без змін інші основні постулати кримінального права.

Отже, особу потрібно визнати комплексним об'єктом кримінально-правової охорони, що буде підкреслювати, вже у кримінально-правовому вимірі, структурну складність та скомбінованість особи як соціальної цінності та «володаря» сукупності соціальних благ, наявність яких має принципове значення у процесах соціального розвитку. Багаторівневість бачення особи саме у якості комплексного об'єкта кримінально-правової охорони підкреслюється низкою обставин. Це, наприклад, значна кількість благ, які самі по собі мають відповідні «композиції» та охороняються кримінальним правом, зокрема: фізичні (життя, здоров'я, тілесна недоторканність), психічні (психічна недоторканність, свобода волі), соціальні (честь, гідність, репутація), економічні (право власності та можливість здійснювати підприємницьку діяльність), політичні (свобода слова, участь у виборах) та ін. Так, певною мірою, це має своє закріплення у положеннях чинного Кримінального кодексу, наприклад, у розділі II. «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи»; розділі III. «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи»; розділі IV. «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи»; розділі V. «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Сучасний підхід потрібно вважати достатньо раціональним, але все ж частково, бо у його використанні відсутня єдина системність до побудови такої охорони особистості, що впливає на її якість. Тому існуючу фрагментарність у кримінально-правовій охороні особи потрібно виключити та максимально забезпечити повний та збалансований підхід до кримінально-правової охорони особи: це буде сприяти не тільки підвищенню якості кримінально-правової охорони особи, а й ефективнішій інтеграції, саме у сфері захисту особи, з положеннями інших галузей права, зокрема конституційного, цивільного, адміністративного та міжнародного права, що підсилює саме комплексність такої охорони. Тому пропозиція щодо врахування соціальної цінності та соціального блага (благ) у якості основних системоутворюючих ознак, по-перше, дасть змогу по-іншому дивитися на їх значущість і доцільність (необхідність), й у зв'язку з цим, удосконалити рівень їхньої кримінально-правової охорони. По-друге, такий підхід дасть змогу більш змістовно проаналізувати поняття та види суспільних благ у якості їх змісту та критерія для систематизації, з точки зору права взагалі та кримінального права – відокремлено. Тобто проміжний висновок полягає у необхідності визнання особи у якості комплексного, системоутворювального об'єкта кримінально-правової охорони.

Комплексність цього об'єкта кримінально-правової охорони потребує його подальшої класифікації («розчленовування») на внутрішньо структуровані групи. Цього потребують умови створення максимальної повноти кримінально-правової охорони, для чого потрібно додатково виділити можливу кількість ознак та обставин, які притаманні особі і потребують кримінально-правової охорони. Це також важливо і з точки зору правозастосування,

тому що сприяє точнішому визначенню змісту кримінально-правового посягання, більш реальній оцінці ступеня та характеру суспільної небезпеки конкретного діяння та ін., що, в свою чергу, повинно сприяти точнішій кваліфікації та застосуванню відповідних заходів. Така класифікація також необхідна і з точки зору методології такого дослідження, бо саме це забезпечить (повинно забезпечити) його системність, логічну впорядкованість і глибину у вивченні об'єкта кримінально-правового регулювання. У зв'язку з тим, що особа як об'єкт кримінально-правової охорони має в своєму загальному визначенні комплексний характер, потребують встановлення і менш «об'ємні» об'єкти всередині, з використанням відповідних змістовних ознак для цього. Потрібно відмітити, що ознаки, які будуть для цього застосовуватися, будуть несхожими на ті, які використовуються сьогодні, що створить й інші категорії об'єктів кримінально-правової охорони. Тобто: нове бачення цінностей та благ, які притаманні особі, та багато в чому «інший» за своїм змістом, характером і спрямованістю завданої шкоди від кримінально-протиправних посягань, підхід до аналізу цього дозволяють виділити (всередині загально-комплексного об'єкту) нові категорії об'єктів: прямий об'єкт, порушення якого є основною метою діянь; непрямий (функціональний) об'єкт, через посягання на який досягається основна мета вчинення шкоди іншому об'єкту; опосередкований об'єкт, шкода якому виступає наслідком кримінально-протиправного діяння, яке було спрямоване на інші соціальні цінності та блага. Таким чином, ще один проміжний висновок полягає у тому, що з врахуванням вказаних положень обґрунтовано доцільність (необхідність) виділення, як складових загального комплексного об'єкта, прямого, прямого та опосередкованого об'єктів кримінально-правової охорони особи.

Детальніший аналіз дає змогу вважати, що прямий об'єкт – це життя, здоров'я, гідність, свобода особи, її психоемоційний стан тощо. При вчиненні відповідної групи кримінальних правопорушень саме особа, у своєму «безпосередньому» розумінні, є так званою прямою метою кримінально протиправних посягань, і шкода їй завдається, кажучи образно, «відкрито» та «прямолінійно». Тут об'єкт кримінального правопорушення «збігається» із самим змістом особистої шкоди — вбивство, катування, зґвалтування тощо.

Непрямий об'єкт – особа, яка в такому розумінні, в таких випадках виступає, образно кажучи, як «інструмент» або «засіб» завдання шкоди іншим цінностям. Наприклад, при вчиненні розбою напад на потерпілу особу має основною метою своїх діянь заволодіння майном. Тут шкода особі, образно кажучи, двоякого характеру: вона реальна для особи так би мовити «саме по собі» як посягання на особисті якості; вона також реальна як спосіб вчинення посягання на власність. В такому випадку особу, її життя та здоров'я як основне (головне) соціальне благо взагалі не дуже коректно розглядати як «додатковий» об'єкт. Її точніше розцінювати як «непрямий» об'єкт, якому була свідомо завдана «пряма» шкода. Принаймні, такий підхід дає підстави розглядати відповідальність за такі діяння не тільки як за насильство над особою, а як безпосередню функцію впливу на особу. Це також дасть змогу більш критично відноситись до визнання особи як, умовно кажучи, «часткового» (наприклад, додаткового, факультативного) об'єкта охорони в межах окремих складів кримінальних правопорушень, що дозволить (повинно дозволити) інакше оцінювати у правовому плані шкоду від низки інших «послідовних» кримінально-протиправних посягань.

Опосередкований об'єкт – коли особа зазнала реальної шкоди від діянь, але вона не була, так би мовити, безпосередньою ціллю посягання. Наприклад: при екологічному кримінально-протиправному посяганні через забруднення середовища може наступити загибель, хвороби, психологічні травми у особи, але це не було основною ціллю таких діянь, проте шкода для особи, причому значна, наступила. Тобто у таких випадка особа страждає так би мовити опосередковано, через змінене середовище чи обстановку як результат людських діянь, але це не зменшує значущості шкоди, яку їй заподіяно % навпаки, саме ці наслідки, їх реальність та значущість дають підставу визнавати, в загальному розумінні, таку особу як об'єкт опосередкованого впливу і тим самим – як підставу для відповідної кримінально-правової оцінки відповідних діянь.

Висновки. Розуміння цього дає можливість внести певні зміни у правову матерію, зокрема необхідні уточнення (зміни) щодо визначення об'єкта кримінально-правової

охорони та його категорій, зокрема, виділення: комплексного об'єкта кримінального правової охорони та прямого, непрямого, опосередкованого об'єктів як його складових. Це дозволить (повинно дозволити) уточнити зміст і класифікацію кримінальних правопорушень та точніше підходити до визначення «дійсного» характеру суспільної небезпеки відповідних суспільно-небезпечних діянь. Наприклад, шкода від кримінального правопорушення буде оцінюватися не як, умовно кажучи, абстрактне порушення кримінально-правової норм, а як реальне ушкодження соціально значущої цінності та життєво важливого блага (благ).

Такий підхід також сприятиме вирішенню низки ще більш узагальнюючих проблем. Це, наприклад, стосується більш точної та гнучкої класифікації об'єктів охорони (в загальному визначенні), що дозволить покращити розуміння тих соціальних цінностей, благ, інтересів та відносин, які підлягають основній (можливо, першочерговій) охороні. Це також може призвести до більш збалансованого та аргументованого правового регулювання, зорієнтованого на реальні потреби суспільства. Далі, це може сприяти точнішій адаптації кримінального права до сучасних викликів, коли з'являються нові види суспільно-небезпечних діянь, пов'язаних з технологічними, соціальними чи економічними змінами; його більший «гнучкості» при їх кримінально-правовому визначенні. Це також може сприяти кращому узгодженню його положень з положеннями законодавства і права інших галузей (наприклад, конституційного, цивільного та ін.), про що вище вказувалось. Принаймні, саме такий підхід, дивлячись на це ще на більш значному рівні, дозволить створити більш гармонійну загальну систему права, в якій норми кримінального права більш продумано та обґрунтовано взаємодіятимуть не тільки з іншими галузями права, а й будуть реалізовані в інших сферах суспільного життя, що може (повинно) вплинути на: формування змін у «відносинах» держави і особи; створення нових стандартів правосвідомості; зміщення акцентів у кримінальній політиці; розвиток практик правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Правова система. <https://ips.ligazakon.net/document/TS000641>
2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 10-е. Львів : Край, 2008. 224 с.
3. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Х.: Право, 2016. 256 с.
4. Тацій В.Я. Об'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1(1). С. 126 – 143.
5. Проект нового Кримінального кодексу України: передумови, розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія /Андрушко П.П., Бакумов О.С., Баулін Ю.В., Бурдін Ю.В., Вишневська І.А., Горох О.П., Гуторова Н.О., Марчук Н.О., Навроцький В.О., Пономаренко Ю.А., Стрельцов Є.Л., Хавронюк М.І.; за заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К.: Компанія ВІАТЕ, 2024. 494 с.
6. Стрельцов Є.Л. Рациональный дискурс про кримінальне право: монографія. Київ: Юрінком Прес, 2024. 468 с.

